

Vlasti- = vědné LISTY 77

ZÁŘÍ 2012

PŘÍLOHA ODERSKÉHO ZPRAVODAJE

Vzpomínka na čestného občana Oder - prof. Antona Rolledera

Prof. Anton Rolleder - 40 let
(archiv bratří Mateiciucových)

Na 20. srpna roku 2012 připadlo 100-leté výročí úmrtí oderského rodáka prof. Antona Rolledera, vládního školního radu, pedagoga, regionálního historika a autora rozsáhlé práce o dějinách města Oder a jeho okolí. Při této příležitosti se vraťme do 2. poloviny 19. a počátku 20. století a připomeňme si jeho dětství, dospívání i jeho tvůrčí činnost v dospělém věku.

Anton Rolleder se narodil 24. 5. 1855 v Hranické ulici čp. 28, jako prvorozený syn městského nadačního lékaře Antona Rolledera a jeho manželky Antonie, rozené Teltschik. Svě harmonické dětství prožíval v Odrách, v kruhu svých rodičů a prarodičů z matčiny strany.¹ Tak jako ostatní děti i malý Antonín zlobil své rodiče a přiváděl je do mnohých stresových situací. Ve dvou letech spadl na zahradě do vany plné vody a jen díky rychlému zásahu jeho matky se neutopil. Ve třech letech spolkl perleťový knoflík a začal se dusit a kašlat. Dýchací potíže měl po tři dny. Od této příhody se mu našťestí, až do jeho šesti let, už nic zlého nestalo. Po zahájení školní docházky se u Antona objevilo nebezpečné zánětlivé postižení dýchacích cest a jeho otec se proto rozhodl, poslat syna na léčebný pobyt k babičce Františce Teltschikové do „rybníčního mlýna“.² Ta koupila kozu a Antona podrobila přísné mléčné výživě. Pití kozího mléka a venkovské klima pak mělo příznivý vliv na jeho uzdravení.

Neúčast ve škole však musel dohánět doučováním s panem Josefem Kukulínusem, podučitelem městské školy v Odrách. Ve svých 10-ti letech projevoval Anton neobvyklý zájem o hudbu.³ Naučil se hrát na housle i klavír a byl přítom tak horlivý, že do hodin hudební výchovy chodíval bez snídaně. Když se mu přiblížil 11. rok života, poslal ho jeho otec na jednoroční pobyt do Kelče, k praktické výuce češtiny u české rodiny Schulaků – místního výrobce mýdla. Jak tehdy bylo zvykem, byli

Rodný dům prof. Antona Rolledera v Odrách na Hranické ulici čp. 28

zdokonalil v češtině, což později využil i ve svých vlastivědných studiích.

V roce 1866 se Anton Rolleder vrací z pobytu v českém Kelči a roku 1867 dokončuje docházku na městské škole v Odrách. Ve stejném roce pak nastupuje na státní německé gymnázium v Opavě.

Jeho třídním učitelem byl prof. Anton Peter, pozdější ředitel a školní inspektor v Těšíně. Ten u Rolledera rozvíjel jeho vlastivědné sklony, které se u něho projevovaly zájmem o heraldiku a kreslení erbů. Zde byl zřejmě i začátek jeho pozdější velké záliby o regionální historii.

Odry, rok 1950 - vodní „rybníční mlýn“ čp. 342, proti Trněnému rybníku
(archiv bratří Mateiciucových)

Po celou dobu čtyřletého studia patřil mezi nejlepší studenty a studium zakončil s vyznamenáním. Na konci gymnaziálního studia se 16-ti letý mladík Anton Rolleder měl rozhodnout o směru svého dalšího vzdělání. Jeho představy byly ovlivněny jeho věkem, chtěl být lékárníkem nebo vojákem u ženijního vojska v St. Pöltenu.⁴ Všichni ho od vojenské profesní dráhy odrazovali, včetně ředitele gymnázia Schmidta a profesora Petera, kteří mu doporučovali zahájit studium na vyšší reálné škole v Opavě. Varianta dalšího vzdělávání na této škole s technickým zaměřením, byla nakonec přijata i samotným Antonem, přičemž tato volba ovlivnila jeho další život. Dějiny a regionální historie se mu však staly zálibou a druhým povoláním. O to usilovněji a s vysokým pracovním nasazením tuto činnost vykonával. V letech 1871 až 1875 Anton Rolleder navštěvuje státní německou opavskou reálku a zakončuje ji s vyznamenáním. Na prožitá studijní léta později rád vzpomínal při jubilejních setkáních se svými spolužáky.

Budova bývalého státního německého gymnázia v Opavě, dnes Střední škola průmyslová a umělecká, Praskova 8. Studium A. Rolledera v letech 1867-1871.

Ve školním roce 1875/1876 se Anton Rolleder zapisuje ke studiu na Technické vysoké škole ve Vídni,⁵ kde tři roky studuje učitelství oboru „matematika a zobrazovací geometrie“ u profesora Niemtschi-

Budova bývalé vyšší německé reálky v Opavě, dnes Střední zdravotnická škola, Dvořákovy sady 2. Studium A. Rolledera v letech 1871-1875.

ka, rodáka ze slezského Těšína. První dva roky bydlí na studentské ubytovně, zvané „Rudolfinum“.⁶ Poslední rok, díky vylepšení své ekonomické situace soukromým doučováním dvou chlapců v Niemtschikové rodině, bydlí na privátně, kde má lepší podmínky pro studium. Profesor Niemtschik měl v úmyslu po studiu Antona zaměstnat na technice jako svého asistenta, ale pro jeho náhlé úmrtí k tomu již nedošlo.

Jubilejní setkání (25. výročí) absolventů reálky v Opavě v roce 1900. Zdroj: Archiv bratří Matejčicových.

Roku 1879 Anton Rolleder úspěšně ukončil svá studia ve Vídni 1. státní zkouškou⁷ a vrací se do svého rodného kraje, kde nastupuje na zemskou vyšší reálnou školu v Novém Jičíně. Ve školním roce 1879 / 1880 zde vyučuje matematiku a zobrazovací geometrii. Ještě v roce 1880 zprostředkovává Antonovi Rollederovi ředitel školy Lamberger⁸ přestup na státní reálku do Vídně.⁹ Do roku 1885 vyučuje na této škole a seznamuje se zde i se svou budoucí manželkou slečnou Karoline Schwarzovou, dcerou továrníka a majitele realit ve Vídni - Johanna Schwarze z Unterwaltersdorfu.¹⁰

Anton Rolleder vstupuje do svazku manželského s Karoline Schwarzovou 14.11.1880 ve Vídni. Požívají zde spolu šťastná léta, v roce 1881 se jim ve Vídni narodil první syn Anton a v roce 1884 v Odrách, druhý syn Günther.

Dne 1.10.1885 je Anton Rolleder jmenován profesorem na státní vyšší reálné škole ve Steyru a o čtyři roky později i školním inspektorem pro město a správní okres Steyr. Své studenty vede k samostatnému myšlení a osobní aktivitě při učení.

Budova Technické vysoké školy ve Vídni. Studium Antona Rolledera v letech 1875-1879, dobová fotografie.

Jako inspektor si klade za úkol zkvalitnit kontrolu škol, propracovat metody vyučování a zvýšit odbornou i pedagogickou úroveň učitelů.

S tímto záměrem usilovně pracuje ve školství, za což se mu dostává veřejného uznání i ocenění odborných a oficiálních kruhů. V roce 1898 mu Ministerstvo kultury a školství propůjčuje vyznamenání „Záslužný zlatý kříž s korunou“ a v roce 1905 je Anton Rolleder povýšen na ředitele vyšší státní reálky ve Steyru. Z důvodu pracovní vytíženosti rezignuje na místo školního inspektora v okrese Steyr. V roce 1911 služební postup Antona Rolledera završuje

Město Steyr, 1890, ústí řeky Enže. V pozadí kostel sv. Michaela. Pracoviště a druhý domov prof. Antona Rolledera od roku 1885

je jeho jmenování vládním radou.

Vykonává rovněž čestnou funkci člena korespondenta vídeňského ústředního výboru pro výzkum a záchranu historických památek. V roce 1885 se Anton Rolleder stěhuje společně s rodinou z Vídně do Steyru,¹¹ který se mu stal až do jeho smrti druhým domovem. Jeho soukromý život je obohacen radostnou událostí - narození třetího syna Wenera. V letních měsících se rád vracel do svého rodného kraje, kde se zotavoval z celoročního pracovního zatížení návštěvou lokalit a přírodních krás oderského údolí, které později popsal ve své vlastivědné studii.¹²

Prof. Rolleder s rodinou v Odrách roku 1909, dobová fotografie. Zleva doprava: Karolinne Rolleder - manželka, Werner Rolleder - syn, Pohl a Roitner - obsluha automobilu, prof. Rolleder, Günther Rolleder - syn. Zdroj: archiv bratří Mateiciucových.

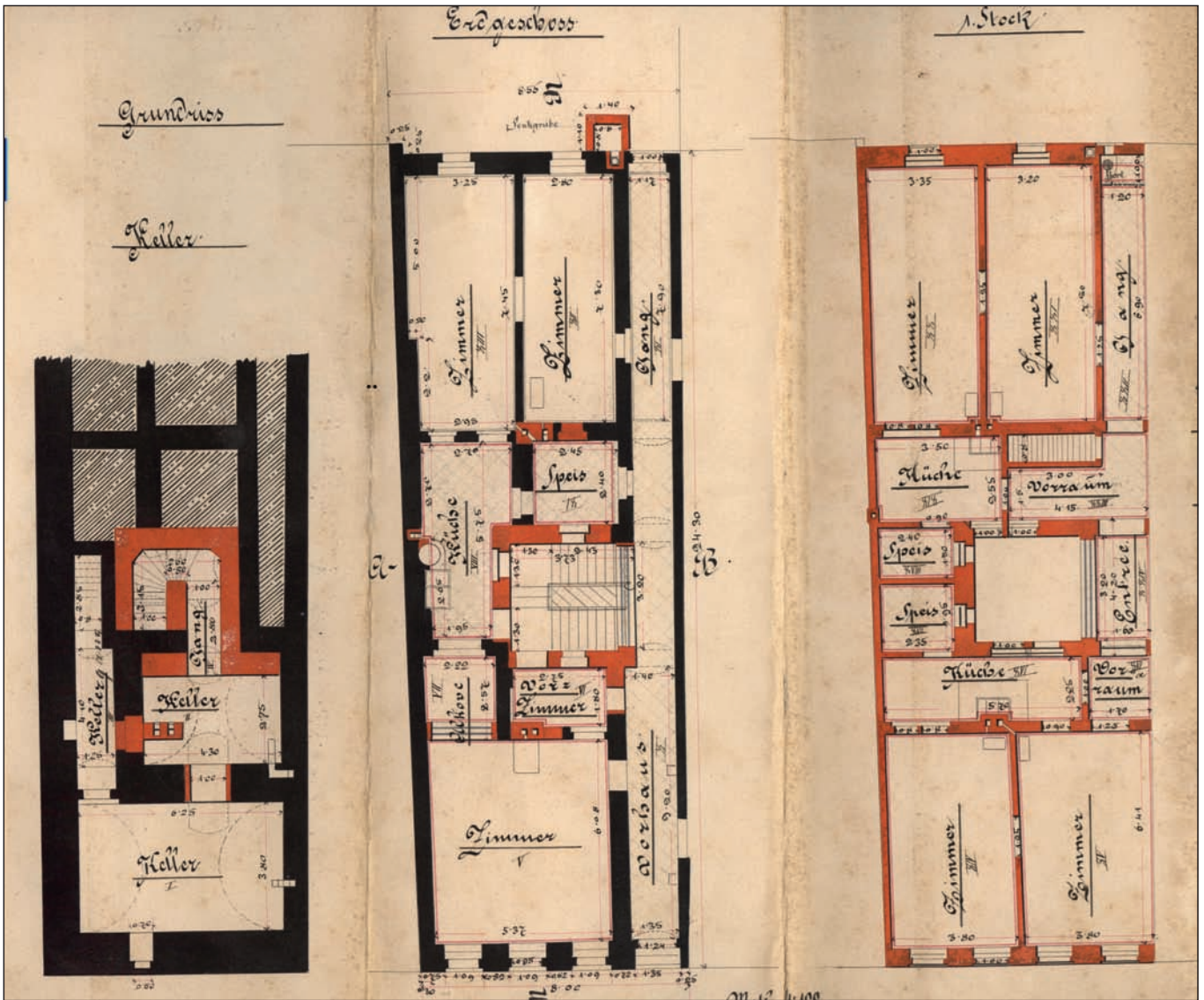

Odry 1886, zahrada domu čp. 28. Zleva: prof. Anton Rolleder; otec A. Rolleder; švagr V. Tomas. sedící zleva: syn Anton, manželka Karoline, matka Antonie, sestry Hermine a Franziska

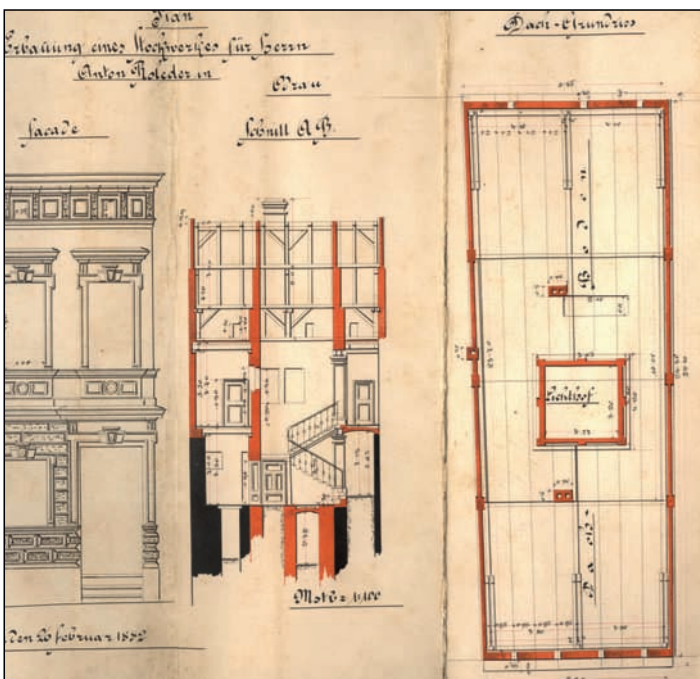

Mendelova střední škola

Budova bývalé Zemské vyšší reálky v Novém, Jičíně, dnes Mendelova škola, Divadelní 4 - pracoviště prof. Rolledera ve školním roce 1879/1880.

Stavební plány pro nadstavbu 2. patra pro dům Antona Rolledera na Hranické ulici v Odrách z roku 1886, půdorysy (autor stavebních plánů byl oderský stavitel Ludwig Wanke)

Stavební plány pro nadstavbu 2. patra pro dům Antona Rolledera na Hranické ulici v Odrách z roku 1886, řez a pohled na fasádu (autor stavebních plánů byl oderský stavitel Ludwig Wanke)

Bad Nauheim 1912, vila Agnes - pension prof. Rolledera.

Jeho poslední návštěvou Oder byla dovolená s rodinou v roce 1909, kterou vykonali, na tu dobu nezvyklým dopravním prostředkem, automobilem.

Ve Steyru Anton Rolleder intenzivně pracuje na vlastivědných studiích. Většinu z nich publikuje na vlastní náklady. Ve svých prvních studiích se vrací k rodnému kraji, později se již věnuje vlastivědě¹⁴ a dějinám města Steyr.¹⁵ Postupně vydává následující díla:

r. 1888 „Die Zunftgenossenschaften in Odrau“ (Řemeslnické cechy v Odrách)

r. 1896 „Die Raubbienenprozess von 1656“ (Proces s loupeživými včelami v roce 1656)

r. 1898 „Die Mährischen Herren von Stenberg“ (Moravští pánové ze Štenberku)

r. 1899 „Die Herren von Krawern“ (Pánové z Krawař)

r. 1900 „Odrau zu Zeit des Siebenjährigen Krieges“ (Odry za Sedmileté války) a „Peter Grohl, der Kirchenräuber“ (Petr Grohl, kostelní lupič)

r. 1901 „Odrau, einst Winanow genannt“ (Odry - kdysi zvané Vyhnanov)

r. 1902 „Geschichte der Stadt und Gerichtsbezirkes Odrau“ (Dějiny města a soudního okresu Odry).¹⁶

Bad Nauheim, Hessensko. Lázně pro kardiovaskulární onemocnění, léčebný pobyt prof. Rolledera v roce 1912.

Poslední z uvedených děl je vlastně úctyhodnou kronikou města Oder a jeho okolí, jakou se může pochlubit jen málokteré město obdobné velikosti. Obsahuje 760 stran a 199 ilustrací. Jako první, bylo vydáno ve Steyru v roce 1902 sešitové zpracování díla, vyšlo celkem 21 sešitů v deseti vydáních. Je také potřebné uvést, že na tm měl velkou zásluhu i odborný učitel měšťanské školy v Odrách Vincenz Tomas.¹⁷ Jako spolupracovník profesora Rolledera „v terénu“, studoval a zkoumal prameny k regionálním dějinám v místních archívech a institucích, které mu potom zaslal do Steyru k dalšímu zpracování.¹⁸

V únoru roku 1904 zastupitelstvo města Oder jednohlasně schválilo udělení čestného občanství profesorovi Antonu Rollederovi za jeho vlastivědné práce zaměřené na město a soudní okres Odry.¹⁹

Centrální hřbitov Vídeň, hrobka rodiny Rolleder - skupina 71, řada B, číslo hrobu 41. Foto Gustav Lev, 2012.

Das Kuhländchen
Geschichts- und Kulturbilder aus alter und neuer Zeit
Druck und Verlag der U. W. Enders'schen Kunst-Anstalt, Holz & Schieß, Reuttishausen, Wien und Leipzig

11. Band - Folge 4
München im Juli 1920

Regierungsrat Anton Rolleder.
(Von Josef Witzsch.)
"Es war eine Raub- und räuberische Vögel zur Heimat in ihm."
(J. D. Roth.)

Anton Rolleder wurde am 24. Mai 1855 in Odrau als erstes Kind des dortigen Stadt- und Hilfsorgans Anton Rolleder geboren. Der Vater, der liebenden Wages die körperliche und geistige Entwicklung seines Sohnes verfolgte, genährte sich dessen hervorragende Begabung und bemühte sich, ihm eine gediegene allseitige Ausbildung zu geben. So ließ er ihn, da er Vorliebe für Physik zeigte, im Wien- und im Kaiserstuhl unterrichten; in Wien wie in jenem besuchte er es zu betrieblicher Fertigkeit; so gab er ihm im Jahre 1880 nach Reilich, damit er dort die höhere Sprache erlerne. Nach einem Jahre, nachdem er sich selber recht gut angeeignet hatte, wurde er nach Odrau zurückgeholt, übernahm er nach ein Jahr die Stadtschule, worauf ihn seine Eltern nach Troppau brachten, damit er dort das Gymnasium besuche. Von seinen mütterlichen Eltern über Professor Anton Peter wohl den größten Einfluss auf den regamen, ansehnlichen, hochbegabten, bildlichen Jungen aus. Peter, ein begabter Dramatiker und tüchtiger literarischer Schriftsteller, verließ es, in seinen Schülern Liebe zur Heimat zu wecken. Je zur Erläuterung der Heimat anzuweisen, Rolleder, der schon in der Volksschule gut gezeichnet hatte, wurde von ihm veranlaßt, um insbesondere Wappen nachzumalen. In dieser Zeit äußerte er wiederholt den Wunsch, Berufsoffizier zu werden; er wollte die Pionierfortbildung in St. Pölten besuchen. Seine Eltern waren auch schon entschlossen, einzuwilligen, überlegten sich die Unmöglichkeit doch noch einmal und hielten sich schließlich bei guten Freunden, so bei Dr. Hriel und bei Dr. Wodatschek in Julius Rat. Da diese die Schattentenden des Militärliebens alsleider betonten, begab sich Frau Rolleder nach Troppau, um sich mit Direktor Schmidt und Professor Peter zu besprechen. Diese empfahlen mit Rücksicht darauf, daß Anton in allen 4 Klassen des Gymnasiums hiesiger Pionierschüler war, die Fortsetzung des Militärliebens. Anton war damit einverstanden, nur daß er, man möchte ihn, da er an den technischen Fächern mehr Gefallen fände, die Oberrealschule besuchen lassen. Seinem Wunsch wurde entsprochen.

Regierungsrat Anton Rolleder.
"Was ihm Selbstbestimmung, selbstständigen Wirkungen der freien Reichheit Übung, Lernzeit zu Gutes."

erodien. Er bewies keinen Dank durch reiflichen Fleiß; die Maturitätsprüfung legte er mit Auszeichnung ab. Nun handelte er neuerlich von der Berufswahl. Er entschied sich für das Mittelschulstudium. In der allgemeinen Abtheilung der technischen Hochschule in Wien studierte er Mathematik und Darstellende Geometrie; gefördert wurde er hierbei von Professor Hientzsch, einem Schüler, der ihm hoch der höchste Lehrer wurde und an dem er mit leiserer Verehrung hing. Nachdem er 1879 die Staatsprüfung aus den genannten Fächern für Oberrealschulen mit gutem Erfolge abgelegt hatte, kam er als Assistent an die Reichsschule nach Reuttishausen und 1880 durch Vermittlung seines ehemaligen Lehrers, des Realchulrektors Langenberger, an die Staats-Realschule im V. Bezirke nach Wien. Hier hatte er auch an der gewerblichen Fortbildungsschule zu unterrichten.

Am 14. November 1880 vermählte sich Professor Rolleder mit Theresia Karolina Schwarz, der Tochter des Groß-Industriellen Johann Schwarz in Unterwiesendorf. Zwei Söhne, die sich heute hervorragende in angesehener Stellung befinden, entsprossen dieser Ehe.

Nun begann eine Zeit, die so manchen Jugendplan zur Wirklichkeit brachte. Am 1. Oktober 1885 wurde er zum L. I. Professor an der Staats-Oberrealschule in Steyr ernannt und 1888 zog er in das reizende Unstättwäldchen am Zusammenflusse der Enns und der Steyr, das er lieb gewonnen wie seine Heimat und in dem er bis an sein Lebensende lebendigste lebte.

Als Lehrer war er bemüht, seinen Schülern den Unterrichtstoff in möglichst leichter Form zu bieten. Was er auf Grund des von den Schülern Bekannten durch Fragen entwickeln konnte, entwickelte er. Er überließ die Fertigkeit der ihm unerwarteten Jugend; der zu erlernende Stoff wurde von ihr erworben und so leicht ihr bleibendes Eigentum. Sein Lehrgedächtnis lenkte die Bilder der Schulstoffbeobachtung auf ihn; 1880 wurde er zum L. I. Bezirks-Schulinspektor für den Steyr- und den Ganbezirk Steyr ernannt, gleichzeitig erfolgte seine Berufsanstellung als Professor der Realschule.

Als Inspektor betrautete er es als seine vornehmste Aufgabe, das Schulleben seiner Inspektionsbezirke auszugestalten, die Unterrichtsmethode zu verbessern, und den Lehrern in jeder Hinsicht zu helfen. Reiflos war er tätig; gewöhnten ihm seine vertrauensvollen beruflichen Arbeiten eine Stube, die er mit seinen literarischen Schöpfungen, höher hochschätzten und prägnanteren Schülern

Článek německého historika a etnografa Josefa Ulricha věnovaný Antonu Rollederovi v časopise Das Kuhländchen, 1920.

Autoři: Pavel Kašpar a Emil Mateiciuc

Vedle náročné práce ve svém povolání se prof. Rolleder intenzivně věnoval i vlastivědným studiím a to pravidelně po celé noci. Dlouhodobým přetěžováním utrpělo jeho zdraví, což se u něho projevilo bolestmi v krajině srdeční. Obnovení svého zdraví hledal v lázních Nauheim, 35 km severně od Frankfurtu

nad Mohanem, kde odjel 1. srpna roku 1912 na léčení. Očekávané zlepšení zdravotního stavu však nedocházelo, ba naopak, po třech týdnech 20. srpna 1912 ukončila zástava srdce jeho tvořivý a plodný život. Tělesné pozůstatky prof. Antona Rolledera byly převezeny do rodinné hrobky²⁰ na Centrálním hřbitově ve Vídni.²¹

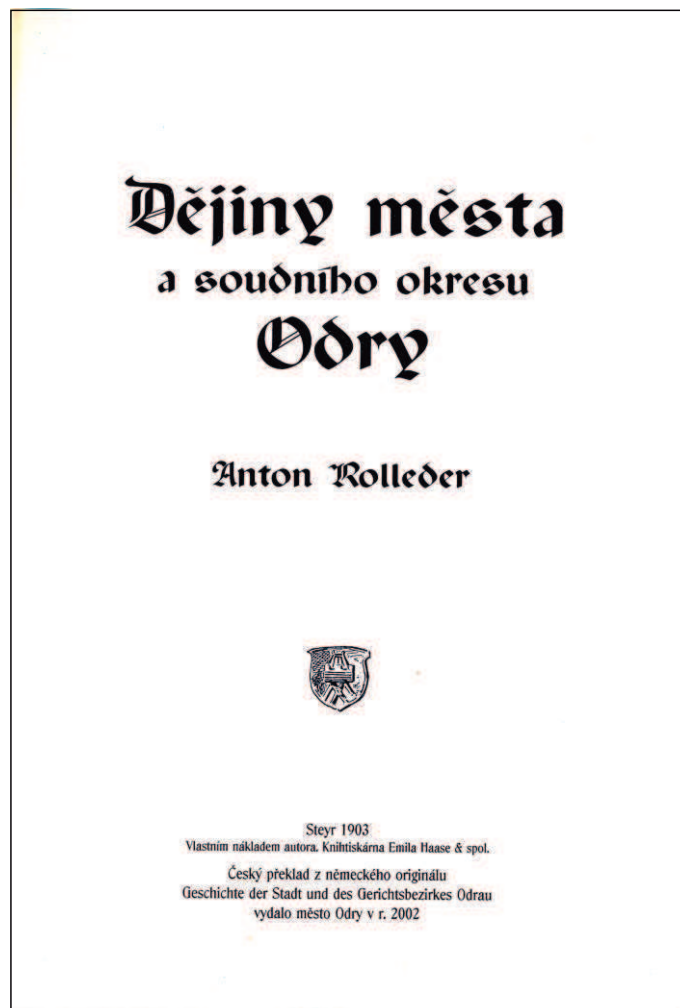
Autoři: Pavel Kašpar a Emil Mateiciuc

Úvodní stránka 6. sešitového vydání monografie „Dějiny města a soudního okresu Odry“, Steyr 1902. Zdroj: Archiv bratří Mateiciucových

Poznámky

- 1) Rodiče matky, Antonie Rollederové byli mlynář Josef a Františka Teltschikovi z „rybníčního mlýna“.
- 2) Oderský „rybníční mlýn“ čp.342, vodní mlýn proti Trněnému rybníku - dnes autoservis Linda.
- 3) Vztah k hudbě byl u Rollederů zřejmě v genech. Nejmladší bratr Antona – Werner Rolleder byl hudebním skladatelem, kapelníkem a učitelem hudby.
- 4) Český název Svätý Hypolit - hlavní a největší město spolkové země Dolní Rakousy.
- 5) Předchůdkyně současné Technické university ve Vídni. Původně založena v roce 1815 jako vídeňský polytechnický institut, od roku 1875 přejmenována na Technickou vysokou školu.
- 6) Vídeňské studentské koleje na Mayerhofgasse 3, 1040 Wien.
- 7) Ukončení studia 1. , resp. 2. státní zkouškou. Škola neudělovala žádné akademické tituly a diplomy. Až od roku 1919 absolventi 2. státní zkoušky dostávají diplom a mohou se nazývat „inženýry“.
- 8) Ředitel Lamberger byl ředitelem vyšší reálky v Opavě při studiu Antona Rolledera na této škole.
- 9) Státní vyšší reální škola Vídeň IV, Rangersdorferstrasse.
- 10) Unterwaltersdorf, obec v okrese Baden, ležící ve vídeňské pánvi jižně od Vídně.
- 11) Steyr (česky Štýr), starobylé město ve spolkové zemi Horní Rakousy, 40 km jižně od Lince.
- 12) Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau.
- 13) Oba rodiče profesora Rolledera byli již po smrti, byli pohřbeni v roce 1906 a 1907 v rodinné hrobce na městském hřbitově v Odrách. Tato hrobka, včetně její polohy se však na oderském hřbitově nezachovala.
- 14) V roce 1894 „Heimatkunde von Steyr“ (Vlastivěda Štýru), práce o 588 stranách.
- 15) V roce 1912 „Geschichte und Stammtafel der Grafen Lamberg in Steyr“ (Dějiny a rodokmen hrabat Lambergů ze Štýru), práce o 551 stranách.
- 16) Jako projev uznání autorovi za zpracování tohoto rozsáhlého díla, obsahujícího dnes již většinou nedostupné historické údaje i pro poznání dějin svého města obyvateli poválečné generace Oder, vydalo zastupitelstvo města v roce 2002 knihu v českém překladu.
- 17) Vicenz Tomas, nositel Zlatého záslužného kříže - manžel Františky, rozené Rollederové, sestry prof.Rolledera. Oba žili i zemřeli v Odrách (Vincenz Tomas zemřel v roce 1936 ve věku 85 let a Františka Tomasová v roku 1934 ve věku 77 let). Byli pohřbeni na městském hřbitově v Odrách. Jejich hrob, včetně jeho polohy se však na oderském hřbitově nezachoval.
- 18) Vincenz Tomas dodal ve spolupráci s oderskou tiskárnou pana Kocho i 199 kusů obrazových štočků, které pro prof.Rolledera zpracovával pro ilustraci knihy odborný učitel Kulstrunk v Salzburku. Tyto obrazové štočky daroval Rolleder městu Odry. Městské zastupitelstvo však tento dar prodalo tiskaři za 60 korun.
- 19) V roce 1903 bylo uděleno čestné občanství města i otcí prof.Rolledera - městskému lékaři Antonu Rollederovi za 54-letou lékařskou službu obyvatelům Oder
- 20) V hrobce jsou pohřbeni : prof.Anton Rolleder (†20.8.1912), manželka Karoline Rolleder (†20.6.1914), syn Anton Rolleder (†16.6.1972), manželka Hermine Rolleder (†10.5.1963), bratr Guenther Rolleder (†6.1.1949), manželka Rosa Rolleder (†9.9.1947), bratr Werner Rolleder (†22.3.1958) a vnuk Ernst Rolleder (†13.12.1976). Hrobka je pravděpodobně v roce 2012 již opuštěná.
- 21) Zentralfriedhof Wien, Simmeringer Hauptstrasse 234, 1110 Wien. Umístění hrobky: skupina 71, řada B, číslo 4

Rádi bychom upozornili čtenáře, že český překlad klíčového díla prof. Antona Rolledera „Dějiny města a soudního okresu Odry“ je stále k zakoupení na Informačním centru města Oder.